

LINIJA PRESECANJA VRATA I KIČME

(Kristijan Eker: *Vetar sa kopna*, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2015. i *Peščana granica*, Arhipelag, Beograd, 2018)

U delu *Rim na prvi pogled* Hajnriha Bela, sačinjenom od pisama iz rata, razglednica s letovanja, reportaža, eseja, putopisa i scenarija za kratki dokumentarni film o Irskoj – pisac pretura po kartonskim kutijama s krpenim igračkama 1952. godine, primećujući da su budzašto, od sedamdeset feninga do dve istočne marke, dok ih *preko* plaća tri zapadne marke. Tada mu starija žena do njega skreće pažnju da sve te životinje izgledaju tužno, da im glava stoji oboreno. „Stvarno, jedna linija preseca vrat i kičmu, tako da glave padaju nadole i iz njih izbija tuga.“ Trijumfalno izvlači jednu drugačiju. „Pa to je kamila“, odgovara gospođa, „sve kamile drže glavu uspravno.“ Bel počinje glasno da se smeje, *preglasno*, pa odjednom – prebledi. Oko njega su se okupili ljudi. „Kao da se stvorio led.“ Šta je učinio? „Smejao sam se glasno i slobodno što očigledno nije umesno, te treba otvoreno da priznam: nemam prava da se ovde smejem – bio je to glup smeh.“ Oprezno vraća igračku u kutiju i s nelagodnošću kreće da se probija kroz narod.

Kristijana Eker, docenta za italijanski jezik na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, čija je knjiga *Peščana granica*, bez sumnje, jedan od najboljih nefikcijskih naslova štampanih tokom prošle godine – zanima *linija koja preseca vrat i kičmu* među državama. Publicista, rođen u Bazelu 1977, s doktoratom odbranjenim na Univerzitetu La Sapienza u Rimu, svečan je da u današnjim prilikama samo zemlje na granicama mogu da poklone celom svetlu novu tačku gledišta, u cilju „razumevanja i dešifrovanja sadašnjosti i njene složenosti.“ U predgovoru postavlja pitanje ko bolje od Kirgiza, Uzbeka, ili Italijana i Slovena iz Istre, naviknutih na *Drugog*, „može da nam pomogne da se snađemo u svetu koji postaje jedno veliko, globalizovano selo.“

Na internetu kažu da je pakovanje uvek stresan posao. Čini se da Eker pripada ljudima koji uredno i vešto slažu stvari: sadržaj je podeljen na pet celina, a svaku čini tri poglavlja. *Centralna Azija* donosi reportaže iz Južnog Kazahstana, Kazahstana i Kirgistanu; *Kavkaz* govori o Jermeniji, gradovima Baku i Grozni; *Druga Rusija* sačinjena je od priče o Sibiru, Kalmikiji, Arhangelsku i Arktiku; *Evropa* se opisuje kroz storiju o Parku skulptura u Vupertalu, pozorišnoj predstavi s nilskim konjem odgledanoj u istom gradu, i teatarskoj postavci Tokvilove *Demokratije u Americi* u Antverpenu. Pre povlačenja cibzara, čitamo *Dijaloge*: intervju sa Rozom Otunbajevom, Klaudijem Ugusijem i Romeom Kastelučijem.

Ali, i bez čvrste sadržinske organizacije tekstova štampanih najpre u italijanskim i srpskim novinama od 2012. do 2017, teme i motivi ove proze čine da se redovi o geografski udaljenim mestima i ljudima organski spoje u celinu. Reportaže, kako će ih definisati autor, „vrsta književnosti koja se polako gubi“, jer je „zamenjuju brze (i često netačne) informacije“ s

interneta, turistički izveštaji o putovanjima („ne samo novine i časopisi, nego i profili na Instagramu i Fejsbuku prepuni su ovakvih izveštaja koji pričaju više o onima koji putuju nego o onima koje putnik sreće“) – potvrdiće ono što je najavila autorova prva publicistička zbirka *Vetar sa kopna* iz 2015. Kristijan Eker darovit je pisac čija se poetika sada već da lako omediti. (Istraživač granica sigurno ne podnosi ovu reč!)

Otvaranje nečije druge knjige ponekad liči na uzbudljivi susret s čovekom na ulici koga odnekud znate, ali ne možete da se setite gde ste ga ranije videli. Čitalac koji se klackao transibirskom magistralom u *Vetru sa kopna*, išao do Vladivostoka, Tatarstana, Vajmara, *drugog* Rima i zaboravljenih obronaka Karpata, setiće se koliko su našem „reporteru“ bitni vetar, oblak, more, brod, stepa, magla. Čak i nilski konj. Može on da bez prtljaga pobegne na najudaljeniju tačku, ali u džepovima nosi svoj prepoznatljiv književni svet, sopstvenu ploču na leđima slona. Pre četiri leta, pisao je o brodovima usidrenim u zalivu Uliks, „gde, poput lenjih nilskih konja, napola potopljenih, plutaju teške podmornice ruske mornarice“. Izdanje je posvetio koreografkinji Pini Bauš. U *Peščanoj granici* ponovo će esejizirati o njenom pozorišnom radu, ali i novoj postavci *Ariena* u Vupertalu. „Predstava se nastavlja. Scene ponavljaju u beskraj opsesnutost glumaca da se istaknu pojavom sve dok na scenu ne stupi On: elegantan, tih, nadmen, ravnodušan, i drag i nemilosrdan u isto vreme – nilski konj.“ Uprkos prostornim i vremenskim okvirima, pišćeve fascinacije otkrivaju se do najsitnijeg epizodiste. Zato govorimo o *autoru*, sa snažnim i jedinstvenim pogledom, a ne samo o sakupljenim člancima, štampanim protiv zaborava.

Stranicu ranije donosi digresiju o filmu *Verkmajsterove harmonije* mađarskog reditelja Bele Tara. „Neki ljudi na turneji po Centralnoj Evropi voze kamionom mrtvog kita. Lešina unosi nemir i zbunjenost među stanovnike jednog panonskog gradića. Kit budi u ljudima nesigurnosti, strahove i izaziva haotičnu i nasilnu pobunu... Ogromni sisar postaje metafora nesvesnih nagona koji su gurnuli evropsko društvo u razne forme fašizma tokom XX veka.“

U *Rimu na prvi pogled*, Hajnrih Bel u Irskoj ne traži kitove, nego ajkule. Zbog oseke, u mulju, leže „harpunom probodene nalik na prevrnutе čamce“. Oduševljeno piše ocu kako će propustiti da vidi prizor, jetru tešku dve tone, „ali kosti još uvek možemo pokazati Tili i Mari“. U luci gleda kako paraju džinovska stvorenja i vade im utrobu, pošto ih izvuku dizalicom. Ogromnim noževima, sličnim mačevima, rasecaju ih i *rastvaraju*. „Za decu – a i za nas – to je bilo veličanstveno, ujedno i zastrašujuće.“

Ipak, Kristijana Ekera više zanimaju „sovjetski dinosaurusi“. U Jerevanu će mu reći da „najveći deo kadrova čine stari, 'sovjetski dinosaurusi' koji sede u vladi i koji nemaju pojma o sadašnjem svetu“. I da su najopasniji među njima oni preobučeni u zapadna odela, što pričaju isti jezik kao zapadnjaci, ali rade protiv inovacija. Bivša kirgistsanska predsednica Roza Otunbajeva pozitivnije će u intervjuu predstaviti sistem rada Centralnog komiteta i Politbiroa. „Tamo je bilo oko dvanaest, petnaest ljudi, ne sećam se najbolje. I svi su ti ljudi sad već umrli. Naravno, znate da nijedno pitanje nije mogao samo jedan čovek da reši. O svim pitanjima se raspravljalo...“

U *Peščanoj granici* važna je 1991. godina, kraj SSSR-a. Reporter luta po zemljama, nekadašnjim delovima Sovjetskog Saveza, opčinjen poput Bela koji na plaži razgleda rasute kosti ajkula; njihove zube i delove kičme. „Tu se mogu videti i propale zgrade napuštenih poljoprivrednih gazdinstava nakon raspada SSSR“, piše u Biškeku, u reportaži posvećenoj

Nilskom konju. „S plaže, gvozdeni šiljci, zardali dokovi i stare klupe gledaju ka otvorenom jezeru. Ovaj grad se zove Čolpon Ata. Ujutru, deca odlaze u školu tačni, poslušni i uredni. Dečaci nose sakoe i često kravate, a devojčice bele mašne u kosi. Tako i ćerke Ajgulj, koja živi nedaleko od obale jezera, izlaze iz niske kuće od armiranog betona.“

Sledi scena ponovljena u gotovo svim prozama: ljudi hodaju delom magistrale, čuvajući se brzih automobila. Klinci se u kazahstanskom gradu šetaju, držeći se za ruke, a pored njih, po auto-putu, šipče ogromni kamioni. U Jermeniji, prodavci voća i povrća sede na ivici puta. Likovi govore melodično ne uspevajući da nadjačaju buku saobraćaja. Takve slike, u stepi, u pustoši, gde linija razdvaja države, ali i selo i grad, centar i periferiju – donose pred nas ljude koje kao da je pregazilo vreme.

Susret s njima kratak je i upečatljiv. Beleži rečenicu ili dve, kratko skicira nečiju sudbinu (linija tu neretko *razdvaja vrat i kičmu*), pa ide dalje. „Aziza ima dvadeset dve godine. Preselila se iz Taškenta u Almati s porodicom... Uveče pleše u nekom uzbekistanskom restoranu, a danju studira strane jezike na jednom od brojnih privatnih fakulteta u Almatiju. Svojom platom pomaže roditeljima da plaćaju kredit za stan. Sanja da živi u Evropi, i Engleskoj, jer je čula da su tamo oblaci niski, da plove nebom viseći nad morem, kao ogromni, sivo-beli brodovi.“

Duboko je zagledan u oči sagovornika, opisuje izraze lica, kosu, kožu. U prolazu eseji-zira o tačkama razdvajanja da bi ih ukinuo, ali govoreći o ljudima i prirodi učestalije koristi reč *kontura*. „Bleda i prozirna mesečina pretapa u neodređeni amalgam boje i obrise kuća i zgrada Šuvalana, sirotinjskog predgrađa na severnom obodu Bakua. Noću, čvrsti objekti, koji se po dnevnom svetlu obično jasno ističu naspram tirkiznog neba, gube svoju konkretnost i postaju vazduh...“ U kancelariji Ilhama, električara zaposlenog u centrali, upaljena lampa daje jasne i dobro definisane konture realnosti. „Međutim, na plaži, mesec pretapa i iskrivljuje ivice i linije okolnih objekata.“ Važan je vazdušni pritisak; kretanje vazdušnih masa. Poput *Peščane granice*, one spajaju podeljene teritorije.

Na terenu, zanima se za prošlost, sadašnjost, budućnost. Zapisao: „Prošlost postane mit kada je sadašnjost nepodnošljiva, a budućnost neizvesna.“ Zainteresovan je za predeo, za pojedinca, za društveno-političke događaje, najsnažnije dočarane kroz kratke susrete s ljudima na putu, i pronicljivost poznavaoaca geopolitičkih prilika čija je prozaičnost razbijena lirikom. Kratki izleti u istoriju pružaju priliku da nam se na malom prostoru sasvim približi zemlja o kojoj piše. A onda ide još dublje...

Naime, često poteže tektonske ploče (zanimljiva igra u priči o granicama). Na putu Tbilisi–Jerevan napominje da ono što je nekad davno bilo dno okeana stoji na visini od 1800 do 5600 metara, „i nastavlja da se penje ka nebu noseći fosile riba i morskih životinja koji su ostali zarobljeni na dnu mora, među kamenjem i blatom; njihov oblik je tako ostao urezan u kamenu“. Vraćamo se dvadeset pet miliona godina unazad: Arapska tektonska ploča skliznula je ispod Evroazijske. Koračamo po vulkanskom materijalu, tlu podložnom zemljotresima; po teatarskoj sceni.

Očigledno, pozorište je ogledalo stvarnosti i sažima ono što je prošlo. „Pozorište ne menja život, ali poklanja svest.“ U Antverpenu pažljivo prati adaptaciju *Demokratije u Americi* Aleksisa de Tokvila iz 1835, u rediteljskoj postavci Romea Kastelučija. Drugi deo predstave, saznajemo, zamagljuje providna tkanina; ublažene su konture predmeta i ljudi. Na

tkanini se pojavljuju datumi glavnih događaja iz istorije Amerike. „Ispred zavese – istorija, iza nje – pretpolitički ples.“ Reč tkanina podseća nas na esej o Berlusconiju iz *Vetra sa kopna*: predstavljajući novoosnovanu stranku, „izgledao je mlađi, zahvaljujući ženskoj čarapi stavljenoj ispred kamere, koja je ublažila bore na njegovom licu“. Ali, ovde nas zanima tektonski potres vezan za reči *praiskonski ples*.

Potežući pitanja vezana za život ljudi sa granice, interesuje se za savremeno društvo, društvo *zalagaonica, pognutih glava*, bez nade, s maglovitom idejom o odlasku na lepše mesto. Interesuju ga prethodne generacije za koje su građene *hruščovke*, petospratne zgrade iz ere Hruščova. No, centralni problem jeste susret s *Drugim*, obrazložen mislima Žaka Lakana, koga pominje više puta, kao i *neoliberalnu globalizaciju*, njene kontradikcije, probleme poput depersonalizacije, lažnog zadovoljstva... Taman kad pomislimo da je preterao s Lakanom, i poželimo da mu kažemo: Ako ga još jednom spomeneš, izbacićemo te iz kola i ići ćeš peške do Kikinde, Kristijan Eker pokazuje da je dobro ispekao zanat. Na pretposlednjoj stanici, Romeo Kasteluči saopšti: „Lakan je đavo koji je vrlo često prisutan.“